

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 316.72:323.2

Пашина Н. П.,
доктор політичних наук, доцент, професор
кафедри міжнародних відносин та зовнішньої
політики, Маріупольський державний університет
(Україна, Маріуполь), npash@mail.ru

ДОСВІД ПОЛІТИКИ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПОЛІКУЛЬТУРНИХ ДЕРЖАВАХ

Досліджується досвід політики ідентичності в полікультурних державах. На основі порівняльного та системно-факторного аналізу визначено, що політика ідентичності може бути достатньо ефективною, а поліетнічність населення не є абсолютною перешкодою у формуванні колективної загальнодержавної ідентичності. Показано, що і політика «плавильного котла» і політика мультикультуралізму проявили себе як ефективні конструкти для згуртування поліетнічного суспільства і формуванню держави-нації. Однак зміна історичних умов, процеси глобалізації та активна міграція населення можуть призвести до значної корекції політики ідентичності в нових історичних реаліях. Визначено, що формування колективної загальнодержавної ідентичності в полікультурних суспільствах має ґрунтуватися на універсальних демократичних цінностях, загальних політичних і соціальних інтересах, що є найважливішою умовою успішного розвитку та стабільності сучасних держав.

Ключові слова: політика ідентичності, полікультурні держави, політика мультикультуралізму, політика «плавильного котла», політика асиміляції.

Політика ідентичності сьогодні набуває особливої актуальності як усередині держав, так і в державних спільнотах, а сама ідентичність все більше розглядається як організуючий фактор, ресурс суспільного розвитку, основа інституційних змін. Міграційний криза, що вибухнула в Європі в 2015 році, є найбільша у світі з часів Другої світової війни. Проблема масової міграції не тільки вносить нові нюанси в політику ідентичності, але являє собою цілий комплекс проблем, що вимагає досягнення балансу інтересів корінних громадян та забезпечення прав іммігрантів: соціальних, культурних, економічних, політичних тощо.

Особливий інтерес учених викликає проблема інтеграції іммігрантів в суспільство, яке приймає, формування у них нових ідентифікаційних орієнтирів, пов'язаних із життям у європейських країнах. Ускладнює проблему формування колективної загальнодержавної та загальноєвропейської ідентичності те, що, на думку багатьох авторів, сьогодні в Європі відбувається зіткнення аж ніяк нерізних культурно-етнографічних укладів, справа в зіткненні факторів цивілізаційних. Неконтрольований приплив мігрантів із Африки та Азії, несе цінності східної, зокрема ісламської, цивілізаційно-культурної моделі, що має абсолютні відмінності від базових цінностей ліберального європейського суспільства, а точніше, ліберальної цивілізаційної моделі.

Сьогодні ряд глав держав і урядів Франції, Німеччини, Великобританії та ін. публічно констатували факт провалу сучасної політики мультикультуралізму. Мова йде про те, що старі моделі і форми мультикультуралізму, які успішно реалізувалися в Європі кілька останніх десятиліть виявилися неприйнятними в нових історичних реаліях і вимагають рішучої корекції.

Але, мультикультуралізм в Європі став реальністю і, в принципі, століттями існував в тій чи іншій формі в європейській традиції. Тому, сьогодні недостатньо просто заявити, що політика мультикультуралізму провалилася або недостатньо себе виправдала, необхідно виробити нові форми національної/громадянської інтеграції із основи накопиченого досвіду формування колективних ідентичностей із урахуванням нових політичних, культурних й економічних умов та процесів.

Значний внесок в осмислення процесів ідентифікації, значення ідентичності для формування загальнонаціональної, громадянської ідентичності внесли Ю. Габермас, С. Горобчишина, Р. Дарендорф, М. Кастельс, Т. Карозерс, У. Кімліка, А. Лейпхарт, Х. Лінц, Г. Міненков, В. Пантін, Н. Пелагеша, У. Сафран, І. Семененко, А. Степан, М. Степико, Ю. Тищенко, Хантінгтон, Ф. Черутті та ін.

Однак, як показує політична практика, тема консолідованої ідентичності в сучасних державах світу вимагає постійного наукового моніторингу. Це обумовлено тим, що політична ідентичність є «живим», динамічним конструктом, який детермінується на кожній історичній фазі суспільного розвитку конкретним унікальним поєднанням політичних, економічних, соціокультурних та інших обставин і чинників.

Метою статті є аналіз досвіду політики ідентичності в полікультурних державах, визначення *основних завдань політики ідентичності в сучасних умовах*, на основі суспільного консенсусу і демократичних цінностей.

Постмодернізм на основі принципів плюралізму та мультикультуралізму припускає, що в ліберальних демократичних суспільствах смисли ідентичностей конкурують між собою і пропонуються різними соціальними акторами, а політики ідентичностей здійснюються як політики «визнання». Розширення кола суб'єктів, які беруть участь у колективному конструюванні ідентичностей і пропонують свої варіанти суспільних цілей і цінностей, послаблюють домінуючу роль держави в цьому процесі й ускладнюють сам процес боротьби за ідентичність.

В той же час, сьогодні поняття «політика ідентичності» більше використовується для вивчення соціальних практик держави (policy) з формування (конструювання), утвердження та коригування національної / громадянської ідентичності.

Про те, що в «розколотих» суспільствах процеси консолідації та демократизації проходять більш болісно і менш успішно, попереджають такі відомі автори, як Т. Карозерс, Р. Дарендорф, А. Лейпхарт, С. Хантінгтон та ін. [1; 2; 3; 4]. Тому, щоб відповісти на питання про можливість ефективного конструювання колективної ідентичності в поліетнічних державах, звернемося до зарубіжного досвіду.

Засновник модерністської школи політичного аналізу націоналізму і етнічних конфліктів У. Коннор на початку 1970-х років підрахував, що лише 12 з наявних тоді

132 держав були «по суті однорідними з етнічної точки зору» [5, с. 320].

З урахуванням активізації міграційних процесів наприкінці ХХ – початку ХХІ століття можна з упевненістю констатувати, що в сучасному світі скоріше винятком є більш–менш однорідна етнічна структура населення, всі сучасні держави поліетнічні. З понад 200 держав, існуючих сьогодні, лише 20 вважаються етнічно гомогенними, де етнічні меншини складають у них менше 5% населення [6, с. 132].

Світова практика демонструє різноманітний досвід формування колективної загальнодержавної ідентичності в державах зі складною етнічною структурою. Навіть у таких поліетнічних державах, як США, Канада, Індія, Австралія, Китай та ін., застосовуючи різні форми і методи політики ідентичності, залежно від сформованих умов («плавильного котла», асиміляції, мультикультуралізму і навіть комунітаризму) держави досягли великих успіхів у процесі суспільної консолідації.

Певний ефект дала свого часу політика мультикультуралізму і в країнах Західної Європи. Вибір на її користь спочатку носив багато в чому вимушений характер і був продиктований змінними умовами існування західного суспільства: радикальним зрушенням етнодемографічного балансу і провалом асиміляторської політики.

Основне гасло мультикультуралізму – «Жити разом, залишаючись різними» передбачає рівноправне співіснування різних культурних (історичних та ін.) ідентичностей, об'єднаних загальними політичними цінностями. У преамбулі канадського акту про мультикультуралізм говориться, що «уряд Канади визнає різноманітність канадців за расовим, національним і етнічним походженням, кольором шкіри і релігійним переконанням як основоположну рису канадського суспільства».

Змішаний етнорасовий і релігійний склад сучасних західноєвропейських та північноамериканських держав визнається їх лідерами як очевидна реальність. Наприклад, президент Франції Франсуа Міттеран зазначав: «Ми – французи, і наші попередники – галли і римляни, трохи – германці, трохи – євреї, трохи – італійці, трохи – іспанці, більшою мірою – португальці ... і я задаю собі питання: може ми ще й араби?» [7, с. 84]. Американський президент Б. Обама у своїй інавгураційній промові підкреслював: «Ми – нація християн і мусульман, євреїв і індусів, а також невіруючих. Ми сформовані всіма мовами і культурами, брали щось з усіх куточків землі» [8].

Політика мультикультуралізму може успішно реалізовуватися як у великих державах–гігантах, так і в невеликих, але різноманітних у полікультурному й етнічному плані спільнотах. Прикладом успішної політики мультикультуралізму є держава–гігант Індія, в якому проживає 1,2 млрд. жителів, більше 30 мільйонерів, 1652 мови [9, с. 180]. Незважаючи на наявне етнокультурне розмаїття, що створює величезне число потенційних розмежувань, Індія не розпалася на частини і на основі демократичного характеру її політичних інститутів демонструє сьогодні значні успіхи економічного розвитку й підвищення міжнародного іміджу.

На думку сучасних політологів, Індія – це не унікальний кейс, який зображає опис спонтанно сформованої моделі, а приклад державотворення – нації в результаті послідовної

політики пошуку спільної ідентичності – ідентичності як визначення свого місця у світі, ідентичності як джерела довіри в суспільстві [10]. Унікальний приклад «єдності в різноманітті» демонструє маленька Швейцарія, яка складається з 26 кантонів, що мають значну автономію від федеральної Швейцарської держави.

Незважаючи на те, що багато сучасних дослідників, а також деякі лідери європейських держав заговорили про «крах мультикультуралізму», ця політика зберігає своє історичне значення й сьогодні розглядається як найбільш ефективна в поліетнічних сучасних суспільствах [11]. Політика мультикультуралізму набуває сьогодні нових рис у концепції «культурної свободи», що припускає розвиток індивідуального мультикультуралізму.

Таким чином, досвід політики ідентичності в мультикультурних країнах свідчить про те, що колективну ідентичність сконструювати не тільки можна, а й треба, бо вона є основою формування сучасних держав–націй. Однак такий конструкт буде розрахований на певне середовище і певні умови існування. Наприклад, американська політична нація була сконструйована американською державою шляхом «плавильного котла», «переплавки» різних етносів. Сьогодні американська держава активно застосовує ідеї мультикультуралізму. І політика «плавильного котла», і політика мультикультуралізму проявили себе як ефективні конструкти для згуртування поліетнічного суспільства і формуванню держави–нації. Однак зміна історичних умов, процеси глобалізації та активна міграція населення призвели до нових конфліктів ідентичностей, показали, що ці конструкти ідентичності вже не вирішують усіх проблем, що з'являються в сучасних суспільствах. Так, у США серйозно стурбовані зростанням іспаномовного населення, в Європі зростає ксенофобія стосовно зростаючого мусульманського населення тощо. По всій Європі посилюються ультраправі партії і політичні популісти – від нідерландської Партії свободи до французького Національного фронту.

Незаввершеним конструктом є сьогодні і загальноєвропейська ідентичність, тривають пошуки її основ. Ситуацію ускладнили фінансова криза, і у зв'язку з нею політична криза в деяких країнах Єврозоюзу, пошук «нахлібників і внутрішніх «ворогів».

Досить успішним ідентифікаційним проектом свого часу був «радянський народ». Розпад Радянського союзу автоматично анулював даний офіційний ідентифікаційний орієнтир, проте він до сьогодні зберігає свою значущість у частини населення пострадянського простору.

У деяких поліетнічних країнах відсутня політика ідентичності як цілеспрямований проект, водночас, для них характерна сильна загальнодержавна ідентичність. Прикладом може служити Китай, в якому відчуття єдності громадян обумовлено традицією, закладеною ще в конфуціанському ідеалі: «держава – сім'я».

Історія розвитку сучасних держав показує, що політика ідентичності повинна будуватися на певних культурних засадах конкретного суспільства і мати, незважаючи на схожі цілі, свої особливості в різних країнах. На думку І. Тимофєєва, велике значення має «конкретний історичний і культурний матеріал, який сам по собі багато в чому апіорі може обмежувати «гри уяви» [12].

Таким чином, з одного боку, конструкт загальнодержавної ідентичності є продуктом взаємовпливу

творчості еліт і органічних чинників (культури, традицій тощо), а з іншого – відображає різні можливості співвідношення суб'єктивних і об'єктивних чинників залежно від конкретної ситуації в країні. Так, наприклад, політика мультикультуралізму у Франції, Великобританії, Німеччині значно відрізняється, хоча ці країни стикаються зі схожими проблемами. Це говорить про те, що моделі мультикультуралізму, які успішно застосовуються в різних країнах, не можуть бути повністю перенесені в інші країни без урахування конкретних особливостей культурного розвитку.

Найбільш складними і педантичними проблемами мультикультуралізму є конфесійні відмінності, які можуть перерости в релігійні конфлікти і бути серйозною перешкодою громадянської єдності. Успішні мультикультурні суспільства, такі як Канада, США, Австралія, демонструють, що на основі поєднання права, терпимості і толерантності можна уникнути більшості наявних у суспільстві конфесійних протиріч.

Наприклад, Швейцарія є країною, розділеною за релігійною ознакою, з приблизно рівними за чисельністю католицькою і протестантською групами населення, а також іншими релігійними деномінаціями, меншими за розміром та історичною вагою [13, с. 52–56]. В Індії присутні всі світові релігії і індуїзм, на її території активно проявляються індійська (індубуддійська) та ісламська (арабо–мусульманська) цивілізації, проживає 110 млн. мусульман. У Франції мусульмани становлять 10% населення, у Великобританії проживає близько 2,4 млн. мусульман (3%) [14].

Розглянуті вище приклади ефективної політики ідентичності зовсім не означають, що в цих державах відсутні конфлікти, пов'язані з полікультурністю. Наприклад, сильно ускладнюють політичне життя Канади проблеми Квебеку [15], у Франції – Корсики, в Іспанії – країни басків [16]. Продовжується боротьба Італії з сепаратизмом Північної Ліги. Британія вирішує питання Північної Ірландії та Шотландії. При цьому, як показує практика, у тих частинах світу, де процеси націєтворення не завершені (Балкани, частково країни Прибалтики, простір СНД), ці проблеми відчуваються набагато гостріше [17].

Це підтверджує висновок про те, що політика ідентичності не є застиглим конструктом і повинна постійно реагувати на зміну суспільних умов. Що ж дозволяє багатьом сучасним полікультурним, поліконфесійним і полілінгвістичним державам уникати особливо гострих конфліктів або достатньо благополучно вирішувати останні у разі їхнього виникнення?

На наш погляд, це – демократичні цінності, покладені в основу політики ідентичності, демократичні принципи вирішення конфліктів ідентичностей. Що, у свою чергу передбачає, по–перше, що державні інститути є легітимними і їхня діяльність носить правовий характер, по–друге, демократичні принципи у цінності поділяються більшістю населення.

Існує тісний взаємозв'язок між формуванням держави–нації, політикою ідентичності та консолідованою демократією. Це підтверджують А. Степан, Х. Лінц і Й. Ядав, визначаючи основні ознаки держави–нації наступним чином:

– позитивна ідентифікація (positive identity) – гордість бути громадянином цієї держави;

– множинні, але взаємодоповнювальні один одного політичні ідентичності (multiple, but complementary political identities);

– інституційна довіра (institutional trust) – довіра до найбільш важливих конституційних, правових, адміністративних компонентів держави;

– позитивна підтримка демократії (positive support for democracy) на рівні всієї країни [10].

Відданість цінностям демократії, свободи і рівності є сьогодні характерною рисою країн Західної Європи та Північної Америки. Наприклад, колективна американська ідентичність базується на свободі, рівності, демократії, праві окремої особистості, повазі прав людини, верховенстві закону та приватної власності. Американський соціолог Сеймур Мартін Липсет назвав п'ять базових принципів американської віри: свобода, егалітаризм (рівність можливостей і зв'язків, а не результатів і умов), індивідуалізм, популізм і *laissez-faire* (тобто невтручання уряду в справи приватних осіб) [18, с. 63–64]. З демократичною ідеологією і цінностями пов'язані німецька та французька ідентичності.

Швейцарська дослідниця Карін Гілланд Лутці, розмірковуючи про основи швейцарської ідентичності, підкреслює, що швейцарці «дуже пишаються своїми політичними інституціями, окремі з яких мають майже міфічний статус для певної частини населення: безпосередня демократія – вияв самовизначення всього народу» [13, с. 52–56]. Загальнодемократичні цінності поділяє переважна більшість канадців. Порушення демократичних принципів тут відбувається рідше, ніж у інших країнах [19].

Політика ідентичності включає не тільки культурні основи розвитку суспільства, вона стосується всіх аспектів життєдіяльності суспільства, які відносяться до формування позитивної колективної загальнодержавної ідентичності. Наприклад, у політичній сфері – це консенсусне визначення цілей суспільного розвитку, це домовленість еліт щодо збереження спадкоємності в політиці ідентичності, це політичні права і свободи; у правовій сфері – це рівність усіх перед законом і верховенство закону; в економічній сфері – це створення рівних можливостей для реалізації своїх здібностей і потреб; у соціальній сфері – це соціальний захист громадян, ліквідація будь–якого виду соціального відторгнення людей в суспільстві, у тому числі й з обмеженими можливостями і т.д.

Таким чином, якщо мова йде про ідентичність не по «крові» і без примусу, а як про конструкти і на основі «визнання», вона повинна бути привабливою. Тобто політика ідентичності має бути спрямована на формування позитивного іміджу держави у всіх сферах її діяльності.

Дослідження ціннісних основ загальноканадської єдності показує, що найбільш важливими є визнання ролі держави, повага до влади і закону, прагнення до спокою і порядку. Наприклад, канадський варіант мультикультуралізму передбачає «ієрархічно структуровану ідентичність»: хоча кожен індивід і може співвідносити себе одночасно з різними спільнотами, проте «ідентифікація себе з державою є первинною», а з етнокультурної спільноті – вторинною [20, с. 103]. Канадська держава виступає як активний учасник економічного процесу, як гарант безпеки країни в цілому і прав окремої людини, але особливо велика роль держави

полягає у вирішенні соціальних питань. Дослідники єдині в думці, що «основним фундаментом загальноканадської ідентичності виступає високий рівень і якість життя населення».

Вивчення досвіду консолідованих держав показує, що в основу їхньої політики ідентичності закладені цінності демократії, правової держави, соціальні гарантії. Їх діяльність спрямована на створення високих стандартів життя та психологічного комфорту, що, у свою чергу, стало основою завоювання світового іміджу «кращих країн для життя людини».

Це не означає, що в країнах з невисоким рівнем розвитку не може бути демократичною консолідації громадян. Наприклад, Індія спростовує гіпотезу про те, що демократія чітко корелює з рівнем соціоекономічного розвитку. Для порівняння, середній дохід на душу населення в Індії за ПКС на 2008 р. становив 2960 дол. (36220 дол. в Канаді і 34 760 дол. в Бельгії) з населенням у 1,1 млрд. осіб [10]. На думку американського соціолога А. Лейпхарта, Дж. Неру в Індії вдалося досягти помітних успіхів у згладжуванні міжнародної напруженості саме на основі консенсусних рішень і демократичних принципів. У результаті такої політики ідентичності Індія стала в 1950–х – початку 1960–х років демократичною державою–нацією [21]. Водночас, на наш погляд, Індія є скоріше винятком із загального правила, яким передбачається залежність формування консолідованої демократії від рівня економічного розвитку.

Тому завданнями політики ідентичності поліетнічних держав є не тільки вирішення конфліктів ідентичностей, пов'язаних із соціокультурними, етнічними та мовними проблемами, а й вирішення таких проблем, як бідність, соціальна нерівність, соціальне відторгнення, які породжують не менш гострі конфлікти ідентичностей, а так само негативно позначаються на іміджі держави та консолідації громадян навколо демократичних перетворень.

Таким чином, досвід розвитку сучасних держав показує, що політика ідентичності може бути достатньо ефективною, а поліетнічність населення не є абсолютною перешкодою у формуванні колективної загальнодержавної ідентичності. У той же час при формуванні політики ідентичності необхідно враховувати, що конструкт колективної політичної ідентичності, як і будь-який інший конструкт, має межі свого функціонування і розрахований на певні історичні умови. Він визначається етнічною культурою, традиціями та іншими об'єктивними факторами.

Складні процеси інтеграції мігрантів в європейські суспільства свідчать про необхідність значної корекції політики ідентичності в нових історичних реаліях, розробки державних програм, що забезпечують більш ефективну соціалізацію приїжджаючих, їх етнокультурну і мовну адаптацію у взаємозв'язку з потребами суспільства. Формування колективної загальнодержавної ідентичності на основі універсальних демократичних цінностей, загальних політичних і соціальних інтересів є найважливішою умовою успішного розвитку та стабільності суспільних систем в європейських країнах.

Список використаних джерел

1. Карозерс Т. Ошибка теории «поэтапной демократизации» [Электронный ресурс] / Т. Карозерс // Pro et Contra. – 2007. – №1. – С.85–102. – Режим доступа к журн.: http://uisrussia.msu.ru/docs/nov/pec/2007/1/ProEtContra_2007_1_08.pdf. – Назв. с екрана.

2. Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократизация и ее проблемы в Восточной Европе / Р. Дарендорф // Вопросы философии. – 1990. – №9. – С.69–75.

3. Лейпхарт А. Конституционный дизайн для расколотых обществ / А. Лейпхарт. – Х.: Ойкумена, НІСД. – 2009. – Вип.6.

4. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон; [пер. с англ. А. Башкирова]. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига», 2004. – 635 с.

5. Connor W. Nation–Building or Nation–Destroying / W. Connor // World Politics. – 1972. – Vol.24.

6. Селиванов А. А. Обзор государственной политики формирования отношений толерантности в мультикультурных обществах / А. А. Селиванов // Образ России в контексте формирования культуры толерантности внутри страны и за рубежом : сборник тезисов междунар. научн.–практ. конф. – М.: МГУ им. М. А. Шолохова, 2009. – 144 с.

7. Сафран У. Национальная идентичность во Франции, Германии и США: Современные споры [Электронный ресурс] / У. Сафран // Политическая наука. – 2011. – №1. – Режим доступа: http://www.inion.ru/index.php?page_id=186&id=163. – Назв. с экрана.

8. Nations in Transit – Ukraine (2011) [Электронный ресурс]. – Сайт міжнародної неурядової організації Freedom House. – Режим доступу: http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/NIT–2011–Ukraine.pdf. – Назва з екрана.

9. Жирнов А. Проблемы территориальной стабильности в Индии / А. Жирнов // Страны–гиганты: проблемы территориальной стабильности: сборник докладов / под ред. И. М. Бусыгиной, Л. В. Смирнягина, М. Г. Филиппова. – М.: МГИМО–Университет, 2010. – 217 с.

10. Stepan A. Crafting State–Nations: India and other multinational democracies / Alfred Stepan, Juan J. Linz, and Yogendra Yadav. – N.Y.: John Hopkins University Press, 2011. – 308 p.

11. Пайн Э. К вопросу о «крахе политики мультикультурализма» в Европе [Электронный ресурс] / Эмиль Пайн. – Режим доступа: <http://demagogy.ru/pain/blog/2011–03–05/k–voprosu–o–krakhe–politiki–multikulturalizma–v–evrope>. – Назв. с экрана.

12. Тимофеев И. Проблемы страновой идентичности в зарубежной политологии [Электронный ресурс] / И. Тимофеев // Международные процессы. Журнал международных отношений и международной политики. – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/thirteen/007.htm>. – Назв. с экрана.

13. Лутці К. Г. Швейцарія: нація «доброї волі» / Карін Гілланд Лутці // Національна безпека і оборона. – 2006. – №7 (79). – С.52–56.

14. Кондратьева Т. С. Великобритания в ловушке мультикультурализма [Электронный ресурс] / Т. С. Кондратьева. – Режим доступа: <http://www.perspektivy.info/index.php>. – Назв. с экрана.

15. Brodie J. Citizenship and Solidarity: Reflections on the Canadian Way / J. Brodie // Citizenship Studies. – 2004. – Vol.6, No4. – P.377–393.

16. Johns M. European Black Sheep: Explaining Ethnic Conflict in Corsica and the Basque Country / M. Johns // Conference Papers – International Studies Association Annual Meeting. – Montreal, 2004. – P.1–27.

17. The Fate of Ethnic Democracy in Post–Communist Europe / [Samy Shmooha and Priit Jarve (eds.)]. – Budapest, 2005.

18. Lipset S. M. American Exceptionalism: A Double–edged Sword / S. M. Lipset. – N.Y.: Norton, 1996.

19. Вересоцкая М. В. Политический процесс в Канаде: традиции и современность: автореф. дисс. ... канд. полит. наук: спец. 23.00.02 «Политические институты, процессы и технологии» / М. В. Вересоцкая. – Усурийск, 2010. – 24 с.

20. Глейзер Н. Мультиэтнические общества: Проблемы демографического, религиозного и культурного многообразия / Н. Глейзер // Этнографическое обозрение. – 1998. – №6.

21. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование / А. Лейпхарт. – М.: Аспект–пресс, 1997. – 288 с.

References

1. Karozers T. Oshibki teorii «poetapnoi demokratizatsii» [Elektronnyy resurs] / T. Karozers // Pro et Contra. – 2007. – №1. – S.85–102. – Pezhim dostupa k zhurn.: http://uisrussia.msu.ru/docs/nov/pec/2007/1/ProEtContra_2007_1_08.pdf. – Nazv. s ekrana.2. Darendorf R. Doroga k svobode: demokratizatsia i eyo problemy v Vostochnoy Yevrope / R. Darendorf // Voprosy filosofii. – 1990. – №9. – S.69–75.

3. Leiphart A. Konstitutsionnyy desain dlya raskolotyykh obschestv / A. Leiphart. – H.: Oykumena, NISD. – 2009. – Vyp.6.

4. Khantington S. Kto my?: Vyzovy amerikanskoj natsionalnoi identichnosti / S. Khantington; [per. s angl. A. Bashkirova]. – M.: OOO «Izdatelstvo AST»: OOO «Tranzitkniga», 2004. – 635 s.

5. Connor W. Nation–Building or Nation–Destroying / W. Connor // World Politics. – 1972. – Vol.24.

6. Selivanov A. A. Obzor gosudarstvennoi politiki formirovaniya otosheniy tolerantnosti v multikulturnykh obschestvakh / A. A. Selivanov // Obraz Rossii v kontekste formirovaniya kultury tolerantnosti vnutri strany i za rubezhom. – M.: MGGU im. M. A. Sholokhova, 2009. – 144 s.

7. Safran U. Natsionalnaya identichnost vo Frantsii, Germanii i SSA: Sovremennye spory [Elektronnyi resurs] / U. Safran // Politicheskaya nauka. – 2011. – №1. – Rezhim dostupa: http://www.inion.ru/index.php?page_id=186&id=163. – Nazv. s ekrana.

8. Nations in Transit – Ukraine (2011) [Elektronnyi resurs]. – Sait mizhnarodnoi neuryadovoi organizatsii Freedom House. – Rezhim dostupa: http://www.freedomhouse.org/sites/default/files/inline_images/NIT–2011–Ukraine.pdf. – Nazva z ekrana.

9. Zhirnov A. Problemy territorialnoy stabilnosti v Indii / A. Zhirnov // Strany – giganty: problemy territorialnoy stabilnosti: sbornik dokladov / pod red. I. M. Busyginoy, L. V. Smirnyagina, M. G. Filipova. – M.: MGIMO–Universitet, 2010. – 217 s.

10. Stepan A. Crafting State–Nations: India and Other Multinational Democracies / Alfred Stepan, Juan J. Linz, and Yogendra Yadav. – N.Y.: John Hopkins University Press, 2011. – 308 p.

11. Pain E. K. K voprosu o «krahe politiki multikulturalizma» v Evrope [Elektronnyi resurs] / Emil Pain. – Rezhim dostupa: <http://demagogy.ru/pain/blog/2011–03–05/k–voprosu–o–krakhe–politiki–multikulturalizma–v–evrope>. – Nazv. s ekrana.

12. Timofeev I. Problemy stranovoy identichnosti v zarubezhnoi politologii [Elektronnyi resurs] / I. Timofeev // Mezhdunarodnye protsessy. Zhurnal mezhdunarodnykh otosheniy i mezhdunarodnoi politiki. – Rezhim dostupa: <http://www.intertrends.ru/thirteen/007.htm>. – Nazv. s ekrana.

13. Luttsi K. G. Schveitsariya: natsia «dobroi voli» / Karin Gilland Luttsi // Natsionalna bezpeka i oborona. – 2006. – №7 (79). – S.52–56.

14. Kondratieva T. S. Velikobritaniya v lovushke multikulturalizma [Elektronnyi resurs] / T. S. Kondratieva. – Rezhim dostupa: <http://www.perspektivy.info/index.php>. – Nazv. s ekrana.

15. Brodie J. Citizenship and Solidarity: Reflections on the Canadian Way / J. Brodie // Citizenship Studies. – 2004. – Vol.6., No4. – P.377–393.

16. Johns M. European Black Sheep: Explaining Ethnic Conflict in Corsica and the Basque Country / M. Johns // Conference Papers – International Studies Association Annual Meeting. – Montreal, 2004. – P.1–27.

17. The Fate of Ethnic Democracy in Post–Communist Europe / [Sammy Shmooha and Priit Jarve (eds.)]. – Budapest, 2005.

18. Lipset S. M. American Exceptionalism: A Double–edged Sword / S. M. Lipset. – N.Y.: Norton, 1996.

19. Veresotskaya M. V. Politicheskii protsess v Kanade: traditsii i sovremennost: avtoref. diss. ... kand. polit. nauk: spets. 23.00.02 «politicheskii instituty, protsessy i tehnologii» / M. V. Veresotskaya. – Ussuriysk, 2010. – 24 s.

20. Gleizer N. Multietnicheskiye obschestva: Problemy demograficheskogo, religioznogo i kulturnogo mnogoobraziya / N. Gleizer // Etnograficheskoye obozreniye. – 1998. – №6.

21. Leiphart A. Demokratiya v mnogostavnykh obschestvakh: sravnitelnoye issledovaniye / A. Leiphart. – M.: Aspekt–press, 1997. – 288 s.

Pashina N. P., Doctor in Political Sciences, Professor at Mariupol State University International Relations and Foreign Affairs Chair (Ukraine, Mariupol), npash@mail.ru

Policy of identity experience in policultural states

The experience of disseminating the policy of identity in multicultural states is studied. On the basis of comparative and system–factor analysis the policy of identity is defined to be sufficiently effective and polyethnicity of population not to be an absolute obstacle in forming nationwide identity. It is proved that the policy of «melting pot» as well as the policy of multiculturalism turned out to be the effective constructs for the unity of multiethnic society and forming nations–states. However a change of historical conditions, processes of globalization and active population migration can result in significant correction of the policy of identity in the new historical realities. It is defined that formation of collective nationwide identity in multicultural societies must rely on the universal democratic values, common political and social interests, being the most important prerequisite for successful development and stability of modern states.

Keywords: policy of identity, multicultural states, policy of multiculturalism, policy of «melting pot», policy of assimilation.

Пашина Н. П., доктор политических наук, доцент, профессор кафедры международных отношений и внешней политики, Мариупольский государственный университет (Украина, Мариуполь), npash@mail.ru

Опыт политики идентичности в поликультурных государствах

Исследуется опыт политики идентичности в поликультурных государствах. На основе сравнительного анализа определено, что политика идентичности может быть достаточно эффективной, а политичность населения не является абсолютным препятствием в формировании коллективной общегосударственной идентичности. Показано, что и политика «плавильного котла» и политика мультикультурализма проявили себя как эффективные конструкты для сращения политического общества и формирования государства–нации. Однако изменение исторических условий, процессы глобализации и активная миграция населения может привести к значительной коррекции политики идентичности в новых исторических реалиях. Определено, что формирование коллективной общегосударственной идентичности в поликультурных обществах должна основываться на универсальных демократических ценностях, общих политических и социальных интересах, что является важнейшим условием успешного развития и стабильности современных государств.

Ключевые слова: политика идентичности, поликультурные государства, политика мультикультурализма, политика «плавильного котла», политика ассимиляции.

***

УДК 32:316.32(4/9)

Романюк Н. А., кандидат политических наук, доцент кафедры краінознавства і міжнародного туризму факультету міжнародних відносин, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), natal_kos@yahoo.com

Рудницька У., аспірантка, Львівський національний університет ім. Івана Франка (Україна, Львів), liana.rudnytska@gmail.com

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ЧИННИК ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СТРУКТУРИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ

Проаналізовано нові взаємозв'язки між учасниками міжнародної системи, що виникають внаслідок поширення процесів глобалізації. Досліджено трансформації світової геополітичної структури під дією таких взаємозв'язків. Виокремлено сім пар учасників міжнародних відносин та з'ясовано, який вплив взаємодії всередині кожної пари мають на трансформацію геополітичної структури світу. Виявлено, що сьогодні взаємодії між учасниками міжнародної системи прунтються на засадах взаємопроникнення і співпраці з одного боку, та посилення конкуренції – з іншого, оскільки дані характеристики є ключовими для епохи глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, взаємодія акторів, міжнародний актор, геополітична структура, трансформація.

Наукова проблема та її значення – унаслідок розширення кола учасників міжнародних відносин виникають нові взаємодії та зв'язки між ними. Виникнення таких взаємозв'язків впливає на формування нової конфігурації міжнародних акторів всередині геополітичної структури. Трансформація світового устрою, яка триває в наш час, зумовлює необхідність ґрунтовного дослідження всіх її складових.

Частково дану проблему в своїх працях досліджували такі українські та іноземні вчені як: А. Демідов, С. Льїн, Р. Коен, С. Кононенко, Ю. Кукулка, Дж. Най, Е. Палига, Дж. Розенау, Дж. Стоун, Л. Уґрин, М. Шимаї. Однак, комплексний аналіз глобалізаційних взаємодій як один із чинників трансформації геополітичної структури наразі не відображався в науковому дискурсі.

Мета дослідження – з'ясувати, яким чином взаємодії між учасниками міжнародної системи, зумовлені